

Reijo Kupiainen

OLION ANATOMIAA

SUOMENTAJAN JOHDANTO

Vuonna 1949 Martin Heidegger piti Breneissä esitelmäsarjan, jonka nimeksi tuli *Ein blick in das, was ist* (Katsaus siihen, mikä on). Tämä koostui neljästä esitelmästä: *Das Ding*, *Das Ge-stell*, *Die Gefahr* ja *Die Kehre*. Nämä alkuperäiset esitelmät on julkaistu *Gesamtausgabe* niteenä Bd. 79 “Bremer und Freiburger Vorträge”. *Das Ge-stell* sai myöhemmin laajennetussa muodossaan otsikon *Die Frage nach der Technik* (Tekniikan kysyminen), joka ilmestyi *niin & näin*-lehden numerossa 2/94 Vesa Jaaksin suomentamana. Samaan numeroon Jaaksi on suomentanut myös neljännen esitelmän *Paluu* (*Die Kehre*). Esitelmäsarjan suomennokset saavat jatkoa nyt julkaistavasta *Oliosta* (*Das Ding*), jonka käännös perustuu teoksessa *Vorträge und Aufsätze* (Pfullingen: Neske, 1990. Ensimmäinen painos 1954) ilmestyneeseen versioon. Tämä versio sisältää myös jälkisanat “kirjeenä nuorelle opiskelijalle”, jota ei kuitenkaan ole liitetty suomennokseen.

Luentosarja sijoittuu ns. Heideggerin “käänteeseen” (*Kehre*) jälkeiseen kauteen, jossa Heidegger luopuu eksistentiaalisista painotuksista ja itse asiassa pyrkii irrottautumaan koko filosofian metafyyssisen tradition vaikutuksista tavoittaakseen traditiossa unohtuksiin painuneen olemisen (*Sein*). Tässä Heidegger kääntyy filosofiasta runouteen (*Dichtung*) ja Hölderlin-eksegetiikkaan.

Esitelmässä *Tekniikan kysyminen* tulee selväksi, että modernin maailman tekniikka estää olemisen oman paljastumisen ja johtaa ihmisen ohjaamaan todellisuuden paljastumista erityisen päämäärärationaalisuutensa valossa. Myös *Oliossa* Heidegger tuo tämän näkemyksensä esiin: ongelmana ei ole suinkaan ydinpommi, vaan tämän tuottanut “tekniinen” ajattelutapamme. Tieteet itse, ja varsinkin luonnontieteet, ovat omaksuneet tämän ajattelutavan, jolla todellisuus pakotetaan paljastumaan erityisessä horisontissa, josta Heidegger käytti *Tekniikan kysymisessä* nimitystä ‘puite’ (*Ge-stell*). Tämä tarkoittaa tapaa asettaa maailma joihinkin rajoihin tai puitteisiin, joissa se paljastetaan tai *re-presentoidaan* (*vor-stellen*) esiin, tuodaan uudelleen läsnäolevaksi tai esitetään tavalla, jossa näin irroitettu “pala” maailmaa tai kohteeksi otettu objekti ei enää palaudu olemisensä kokonaisuuteen, vaan jää tarkastelun esineeksi (*Gegenstand*) subjekti-objekti -suhteeseen.

Modernissa tekniikan ja teknologian maailmassa olemisen voi palata vain näyttämällä itse itsensä, väläyttämällä esiin “puitteen aikakaudella”. *Katsaus siihen, mikä on* ei näin koske ihmisen katseen asettamista todellisuuteen, vaan pikemminkin “olemisen totuuden väläyttämistä tapahtumapaikassa” (Ks. *Puite*, s. 43). Ihminen tarjoaa itsensä paikaksi tulla, ei ota maailmaa etukäteen haltuun konstruktoidensa ja

representaationsa avulla, vaan on edellytyksenä (*Be-Dingt*) totuuden tapahtumiselle, kuten Heidegger *Oliossa* antaa ymmärtää.

Esitelmänsä alussa Heidegger kysyy läheisyyttä (*Nähe*), joka on hautautunut teknologian ja median “virtuaaliläheisyyteen”. Tätä paennutta läheisyyttä voi tavoitella vain antamalla sen ilmaantua jossakin, joka on lähellä; oliossa. Kysymys oliosta oli ajankohtainen jo vuonna 1935/36 pidetyissä luennoissa *Taideteoksen alkuperä* (*Der Ursprung des Kunstwerkes*). Tätä ennen pääteoksessaan *Sein und Zeit* (1927) Heidegger oli puolestaan kysynyt erilaisia olevan (*Seiende*) olemistapoja rai-vataakseen tietä kokonaisuudessaan tavoittamattoman olemisen (*Sein*) paljastumiselle. *Kehren* jälkeen olio tarjosi Heideggerille ikään kuin olevaa suuremman tien olemisen äärelle. Mitä olio sitten on? Tai pikemminkin, mitä se ei ole?

Taideteoksen alkuperässä Heidegger huomauttaa, että filosofian traditiossa olio on käsitetty kolmella tavalla. Ensinnäkin se on käsitetty ominaisuuksiensa kantajaksi, substanssiksi aksidentaalisine piirteineen. Toinen tapa käsittää olio on ollut aisteissa annetun moninaisuuden ykseys, ja kolmanneksi olio on käsitetty muodon ja materian ykseytenä. (Ks. *Taideteoksen alkuperä*, s. 17-28) Ensimmäisen olio-käsityksen mukaan olio jää Heideggerin mielestä liian kauas ruumiista, abstraktin ajattelun maailmaan. Toisessa käsityksessä olio näyttää olevan liian lähellä ruumista ja häviävän aistimuksiin.

Kolmanneksi mainittu tapa käsittää olio on vallitsevana Kerityisesti modernilla aikakaudella, jossa olio muotoutuu varsinkin kantilaisen transsendentaalisen “kumuksen” jälkeen ajattelumme muotojen mukaan. Maailma asettuu kiertämään subjektia, joka asettaa maailman paljastumaan tietyllä tavalla tarpeidensa mukaisesti. Kuten Heidegger sanoo, “tuote tehdään tarpeen varalle” (Ibid. s. 26). Ihmisen toiminta siis tuottaa esineen niistä aineksista, jotka ovat sopivia esineelle asetettua päämäärää silmälläpitäen. Esineelle annettu päämäärään sopiva muoto säätää aineen laadun ja valinnan: “ruukkuun veden pitävää, kirveeseen riittävän kovaa, kenkiin lujaa ja samalla joustavaa.” (Ibid. s. 25) Näin ihmisen tuottavassa toiminnassa ikään kuin kokoon-tuu Aristoteleen neljä syytä (Ks. *Tekniikan kysyminen*, s. 31 ff.) oliolle annetun soveliaisuuden (*Dienlichkeit*) mukaisesti.

Tämä on ominaista pikemminkin esineelle tai välineelle/tarvikkeelle (*Zeug*) kuin oliolle, mutta myös ns. luonnon-olioilla on modernina aikana taipumusta paljastua tällaisen soveliaisuuden mukaisesti: “Metsä on viljelymetsää, vuori kivilouhos, virta vesivoimaa, tuuli on “tuulta purjeisiin”. (*Sein und Zeit*, s. 70) “Pelkkä” olio on riisuttava tästä välineellisyydestä: “Oliona oleminen on se, mikä silloin jää jäljelle.” (*Taideteoksen alkuperä*, s. 28.)

Heidegger esittää myös *Oliossa*, että olion oliollisuus ei pal-

jastu valmistamisessa tai esiin-asettamisessa (*Her-stellen*), jossa muoto ja materia ja lopulta esine itse asetetaan johonkin käyttöön, jotain päämäärää silmälläpitäen. Kun tällaisessa asettamisessa ‘puite’ (*Ge-stell*) on se, joka “kokoaa” ihmisen asettamaan (*Stellen*) todellisuuden varannoksi omaan käyttöönsä (Ks. *Tekniikan kysyminen*, s. 35 ff), niin pelkän olion kohdalla “kokoavana” on neliyhteys (*Ge-viert*), joka kokoaa Neljä (*Vier*): maan ja taivaan, jumalat ja kuolevaiset. Tämä runollinen kuva maan ja taivaan, jumalien ja kuolevaisten yhteydestä on peräisin Hölderliniltä, jonka runouteen ja käsitykseen maailmasta kuin myös Heideggerin Hölderlin-tulkintaan, voi perehtyä sekä *Nuori voima*-lehden numerossa 4/96 että juuri ilmestyneen Hölderlinin *Leipä ja Viini*-runoelman avulla, joka sisältää myös laajan kommentaarin kyseisestä elegiasta.

Käsitys maan ja taivaan liitosta on kuitenkin myös aikaisempaa perua myyttisestä tavasta käsittää maailma. Heideggerin paluu myyttiin motivoituu ajattelusta, joka pyrkii jättämään maailman silleen (Ks. *Silleen jättäminen*) tapahtumisen avoimeksi paikaksi tai aukeamaksi (*Lichtung*), tai kuten Heidegger *Oliossa* ilmaisee: heijastusleikiksi (*Spiegel-Spiel*). Ajatus leikistä, joka juontaa juurensa pitkästä traditiosta Herakleitoksesta, Kantin ja Schillerin kautta Heideggeriin, ilmaisee maailman pakottoman rakentumisen ilman ennalta annettuja sääntöjä ja puitetta, jossa leikkiin osallistujat avautuvat toisilleen ja kokoavat toisensa yhteen leikin ääreen. Leikissä ei ole yhtä keskusta, vaan itse tapahtuva leikki heijastaa kaikkia leikkijöitä. Näin Heideggerin uudessa “kopernikaalisessa käänteessä” maailma ei ole enää subjektin kiertotähtenä, vaan tapahtuu omana piirileikkinä (*Reigen des Ereignens*) kuolevaisten myöntyessä yhteen maan, taivaan ja jumalien kanssa. Olio tapahtuu tästä leikistä. Se ei ole ihmisen asettama, vaan olio omillaan.

Kirjallisuus

- Heidegger, M. *Hölderlin ja runouden olemus*. Suom. Miika Luoto. *Nuori voima* 4/96
- Heidegger, M. *Paluu*. Suom. Vesa Jaaksi. *niin & näin* 2/94.
- Heidegger, M. *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer 1986.
- Heidegger, M. *Silleen jättäminen*. Suom. Reijo Kupiainen. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta (XIX), Tampere 1991.
- Heidegger, M. *Taideteoksen alkuperä*. Suom. H. Sivenius. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Taide 1995.
- Heidegger, M. *Tekniikan kysyminen*. Suom. Vesa Jaaksi. *niin & näin* 2/94.
- Hölderlin, F. *Leipä ja Viini*. Suom. Teivas Oksala ja Risto Niemi-Pynttäri. Jyväskylä: Kirjallisuuden laitos 1996, Julkaisuja 11.